

Gunda Miķelsone

Sapņotājs un vārdu spēles

SARUNA AR OBOJISTU ULDI URBĀNU

Uldis Urbāns (1951) smeļoties sevi sauc par obojistu dinozauru. Viņš savulaik bijis Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra oboju grupas koncertmeistara vietnieks, regulāri spēlējis dažādos kameransambļos un pirmatkaņojis krietnu riecību latviešu mūzikas.

Aplūkojot viņa dzīves pieturpunktus vēl pirms personīgas paziņšanās, autore uzmanību piesaistīja un nelaida valā daži īpatnēji vārdu savienojumi – ‘urbāniskais spontānisms’ un ‘Imantas virtuozi’. Ļoti kārojās izdibināt to nozīmi. Izdevās. Un izrādās, ka Uldis ir arī liels sapņotājs. Lai gan todien termometra stabiņš uzrādīja vienu no karstākajām vasaras dienām, ar mūziķi tikāmies uz divām kafijām. Viena melna, otra ar pienu.

Vai jūs zināt, kas ir ‘urbāniskais spontānisms’?

To visi cenšas man piedēvēt. Tas izpaužas tā – es kaut kur dodos, un viss ir kārtībā, bet pēkšņi izdaru kaut ko neparedzētu vai neordināru. Vai nu ieskrienu kaut kur ar pieri sienā, kaut ko saplēšu vai pasaku kaut ko tādu, kas nav iepriekš paredzēts. Man liekas, ka apzīmējums nāk no Imanta Zemzara.

Taisnība. Kā jums šķiet, vai tas ir labs godājums?

Noteikti nav slikts. Mūs ar Zemzari vieno draudzība. Turamies kopā jau kopš Dārziņskolas un akadēmijas laikiem. Liekas, ka viņš galīgi neko sliktu par mani nedomā. Vismaz tā ceru. Es pieņemu šādu apzīmējumu. Īpašos rāmjos mani ielikt nevar.

Jūs bijāt Dārziņskolas bērns. Vai no paša sākuma?

Mamma ievēroja, ka man patīk mūzika. Netradicionāla – visiem patīka roks un tamlīdzīgi, bet man opermūzika. Man bija kādi pieci gadi, kad reiz laukos kaut kur gāju un pa atvērtu logu skanēja plāte, dziedāja vai nu Miķelis Fišers vai Pēteris Grāvelis. Apstājos un klausījos. Mamma redzēja, ka kaut kas ar mani nav labi.

Tolaik veidojās Rīgas zēnu koris. Kāda komisija visās skolās meklēja bērnus, kam ir muzikālā dzirde un kas var kaut ko nodziedāt. Pirmo skolasgadu mācījos Rīgas 6. vidusskolā un sāku dziedāt zēnu kori. Mēģinājumi notika divreiz nedēļā. Mamma redzēja, ka esmu pavisam saslīmis, un no otrās klases es jau mācījos Dārziņskolas zēnu kora klasē. Protams, atmiņas ir spilgtas. Krišs Dekis diriģēja. Pirmā klasika, ko mēs iestudējām, bija Pergolēzi *Stabat Mater* un kaut kas no Jāzepa Vītola. Bija koncerti Doma baznīcā. Iepazinām mūziku no iekšpuses.

Bet cik tad ilgi zēnu kori dziedās! Sestajā klasē ar balsi notika metamorfozes. Tad man bija iespēja mācīties kordiriģēšanu, bet tas nu galīgi nevilināja, jo kordiriģentam jābūt ļoti sabiedriskam cilvēkam, ar tādu sabiedrisku harismu. Domāju, ka tā man nepiemīt. Jābūt arī ļoti pārliecinātam un drosmīgam. Vienu eksāmenu diriģēšanā gan nokārtoju, bet jutu, ka tas nav man. Atlika otrs variants – pāriet uz pūtējiem.

Dziedamas balss galīgi nebija?

Tas bija tāds pārejas laiks. Katrs jau nevar būt Robertīno Loreti. Ārkārtīgi pozitīvs un rets piemērs ir Daumants Kalniņš. Viņš jau kā diskants bija ierakstījies kompaktdisku. Daumants gan nav operdziedātājs, bet tik spilgts, kādu vēl var pameklēt. Un, starp citu, arī obojists. Oboja vispār dziedātājiem ir ļoti mīļš instruments. Arī Martam Kristiānam Kalniņam.

Kā jūs to izskaidrotu? Oboja kā visradniecīgākā cilvēka balsij vai citādi?

Kad pirmoreiz izdzirdēju oboju, burtiski iemilējos. Lai gan tobrīd tā galīgi neskanēja tā, kā tagad. Bija kā Prokofjevam – fagots ir vec-tētīnš, un oboja ir pīle. Izkoptais tonis, ar kādu tagad spēlē, tobrīd nebija. Bet vienalga oboja likās tik vilinoša.

Atceros, ka Dārziņskolas simfoniskā orķestra diriģents bija Jānis Hunhens, tur spēlēja arī Andris Arnicāns, ko Hunhens lamāja no biksēm ārā katru mīļu brīdi. Man ļoti iepatikās instruments, taču tas, ko spēlēju, derēja tikai ziepju burbuļu pūšanai. Neko no tā nevarēja izspiest ārā. Gaisu laida ārā kā skurstenis. Tādēļ brīnos, kā vispār kļuvu par profesionālu obojistu. Ar laiku dabāju kaut ko sakarīgāku un sāku fanātiski spēlēt. Mēs bijām trīs – kopā ar Agnesi Ārgali un Arnicānu. Kad klases slēdza ciet, mūs ar varu dzina ārā. Kad aizgāju uz akadēmiju, pavisam saslimu, un jau no otrā kursa mani aizvilka uz simfonisko orķestri.

Kas aizvilka?

Man liekas, ka Vīgners, bet neesmu drošs. Mani pirmie diriģenti bija Leonīds Vīgners, Centis Kriķis un Leons Reiters. Kopā ar viņiem dabūju ne tikai paspēlēt, bet arī braukt viesturnejās, piemēram, uzstājamies Pēterburgas filharmonijas zālē. To atceros vēl tagad. Un atmiņos arī savu pirmo darbadienu. Tas bija ļoti sen, 1970. gada 1. jūlijā.

Nebija bail?

Nē. Es jutos labi, jo man blakus bija tādi pilāri! Vilnis Pelnēns liks augstākais, kas var būt. Tas, ka mums izveidojās draudzība un kopīga muzicēšana, bija pilnīgi kaut kas tāds... Biju laimīgs par sadarbību ar viņu, un neesmu viņu pavisam zaudējis, kaut kur mēs tiksimies. Tik daudz kopā esam spēlējuši un izbraukājuši pasauli. Viņš manā mūziķa dzīvē ir viens no galvenajiem cilvēkiem.

Kā tāds vecākais brālis?

Tā varētu būt. Viņš bija tāda personība, ar tādu humora izjūtu! Viņš mani reizēm varēja tā iznest cauri, kas es pats nevarēju saprast.

Piemēram?

Grūti pateikt, notika daudz kas. Faktiski tā bija mūsu ikdiena. Kad mēnešiem braucām turnejā ar Toviju Līfšicu, es vienmēr dzīvoju vienā istabiņā ar Vilni.

Vai no Viļņa Pelnēna esat kaut ko pārmantojis savā muzicēšanā?

Pelnēnam bija tāda muzikālā un cilvēciskā harisma, kas izpaužas cilvēciskā nesavtībā un atbildībā pret kolēģiem un līdzcilvēkiem. Savā muzicēšanā viņš bija absolūti dabisks un nesamākslots. Frāzējums svaigs un pārlicinošs. Viņš nevienu neatdarināja.

Viļņa mākslinieka intūcija un kompetence parādījās arī pedagoga darbībā. Eksāmeni un audzēkņu vakari gan Dārziņskolā, gan Mūzikas akadēmijā vienmēr izvērtās par radošu domu apmaiņu starp obojisti. Tas nevar neiedvesmot.

Mana pedagoģiskā darbība nav tik bagāta kā Pelnēnam, taču varu palepoties, ka esmu iemācījis pirmos pūtienus Pēterim Endzelim, Gustavam Fridrihsonam un Ārim Burkinam.

Domāju, ka tagad ir laiks pajautāt par nākamo vārdu savienojumu. Kas bija "Imantas virtuozī"?

Vilnis Pelnēns un Pēteris Plakidis Imantā dzīvoja kaimiņos. Pamatā bijām seši – Plakidis, Pelnēns, Maija Krīgena, Agnese Ārgale, Maija Prēdele un es. Viss sākās kā mājas muzicēšana. Tāda radoša rotaļa, spēlēšanas prieks, jaukas runas un joki. Domubiedri. It kā viss pašu priekam, bet sniedzām arī vairākus koncertus.

Kāpēc "Imantas virtuozī" beidza darbību?

Tas bija tik sen, ka nekas konkrēts nenāk atmiņā. Varbūt Maija Krīgena ko atceras. Svarīgākais tiešām bija kopā būšana. Apmēram kā filmā "Kaza kāpa debesīs".

Kopš beidzās manas aktīvās radošās gaitas, ir ļoti grūti aiziet uz koncertiem. Es tomēr esmu bijis šajā dzīvē iekšā. Grūti skatīties no malas. Tagad sapņos bieži esmu aizkulisēs, tūlīt jāiet uz skatuvi, bet nevaru atrast fraku vai oboju.

Vienreiz bija pavisam sirreāls sapnis. Orķestris jau ir uz skatuves, man jāspēlē angļu rags, bet nevaru to atrast. Orķestris sāk spēlēt, bet es pēkšņi ieraugu, ka vienā stūrī nolikts milzīgs akvārijs, kurā ir

Kopā ar Daini Cimermani un Vilni Pelnēnu Vācijā, iegādājoties jaunu oboju, 2004

mans angļu rags – ar visu mēlīti tur iekšā mērcējas. Tad es šausmās pamodos. Ar laimes sajūtu, ka tas ir tikai sapnis.

Kad iepazināties ar angļu ragu? Orķestra laikā?

Nē, ne tik vēl. Tas bija pirmajos piecos gados, kad spēlēju. Bet situācija tāda pati, kā ar oboju. Instruments bija tik briesmīgs, ka kauns spēlēt. Atceros, bija jāspēlē Šostakoviča Desmitās simfonijas solo, un man bija nāvesbailes.

Būs vai nebūs.

Jā, jā. Kāpēc mūsdienās obojistu ir tik daudz un visi tādā līmenī? Jo ir pieejami normāli instrumenti. Toreiz bija "Ķīnas mūris", un nebija ne mēlišu, ne instrumentu. Tagad viss ir. Nav vairs jāmeklē izrakteņu instruments. Latvijā ir ļoti labi un spēcīgi obojisti, un nav vairs to problēmu, ar kurām saskāramies mēs.

Kurš no abiem galu galā ir mīļāks – oboja vai angļu rags?

Abi divi. Atceros Džeimsa Makmilana Angļu raga koncertu, ko spēlēju. Plakidis ļoti daudz man rakstīja. "Variācijas", "Alvas zaldātiņi" ("Nelokāmais alvas zaldātiņš" – aut. piez.), "Ezers" ar Maiju Krīģenu. Man angļu rags patīk. Nevaru teikt, ka labāk, bet līdzvērtīgi. Ja oboju varētu salīdzināt ar vijoli, tad angļu ragu ar čellu. Bet nevar pateikt, kas labāk. Kāpēc jūs nedzerat kafiju?

Es dzeru un klausos. Vai jums ir kāda uzstāšanās, kas visvairāk iespieties atmiņā? Kā savveida virsotne?

Tepat Rīgā spēlēju Pētera Vaska Koncertu angļu ragam. Toreiz to rādīja tiešraidē visā Eiropā. Plakida koncerts divām obojām Leipzigeras *Gewandhaus* namā bija divus vakarus pēc kārtas. Vasiļijs Sinaiskis toreiz diriģēja.

Daudz koncertu bijis, un visi dažādi. Tie visu laiku klaiņo galvā un ieklist arī sapņos, un man ir grūti stāvēt un skatīties no malas. Iedomājos par nesen aizgājušo Agnesi Ārgali. Man liekas, ka tādā ziņā Agnesei bija vieglāk. Vēl dzīva būdama, viņa jau bija citā pasaulē. Aizrāvās ar Austrumu filozofiju, meditēja. Aiziešana no aktīvās muzicēšanas viņai nebija tik sāpīga. Domāju, ka arī aiziešana no šīs pasaules. Viņa tam bija sagatavojusies. Manuprāt, Agnese bija daudz spēcīgāka nekā es.

Uz koncertiem vēl ejat?

Eju, bet reti.

Un tad didāties krēslā?

Jā. Un vienmēr, kad diriģents nāk ārā, man automātiski gribas celties un klanīties. Bet – kā es varu neiet uz koncertu, ja, piemēram, Albrehts Maijers spēlē oboju. Vai Heincs Holligers. Pārvaru sevi un eju. Bet tā vispār mūziku es klausos gan. Esmu noīrējis "Berlīnes filharmoniku" digitālo koncertzāli. Es nevaru aiziet no mūzikas. Mūzikā jau laikam var tikai ieiet. Aiziet ir daudz grūtāk.

Kā jūs skatāties koncertierakstus? Vai ir kaut kāds īpašs rituāls?

Mani draugi mēdz atnākt. Piemēram, Osvalds Adamaitis. Žēl, ka nevar ierakstīt.

Kas bija pēdējais, ko noskatījāties?

Man patika Baha "Jāņa pasijas" uzvedums. Tomēr vienu lietu gan pateikšu. Skatos – orķestris viņiem kolosāls, bet koris mums ir labāks. Tādu koru kā Latvijā es nezinu citu. Tādēļ ir grūti klausīties monumentālos darbus.

1. rindā no kreisās: Irēna Pelnēna, Jānis Kanajevs, Elmārs Zemovičs, Gunta Zemoviča
2. rindā no kreisās: Vilnis Pelnēns, Uldis Urbāns, Artūrs Segliņš, Dainis Cimermanis, Osvalds Adamaitis

Jums baroks tuvs?

Katrā laikmetā ir savas virsotnes.

Mana pirmā mīlestība bija Johans Sebastiāns Bahs. Mamma uzskatīja, ka Bahs ir kāpnes. Es tā galīgi nedomāju. Pirmie skaņdarbi, kas man patika, bija "Brandenburgas koncerti". Ai, kā man patika. Tā es visam Baham izgāju cauri. Pēc tam, protams, arī pārējām baroka lietām.

Orķestri izspēlēju romantiķus, patika Hektora Berliosa "Fantastiskā simfonija" un "Fausta pazudināšana". Tolaiku laikmetīgā mūzika – Šostakovičs un Prokofjevs. Par pavisam moderno mūziku – nezinu, laikam neesmu īsti 21. gadsimta cilvēks. Piemēram, Kagels neaizkustina mani. Magnusu Lindbergu nevaru klausīties. Toties ļoti uzrunā Mesiāns.

Kā jums liekas, vai latvieši ir pietiekami izrakstījušies obojai?

Diezgan daudz. Šajā ziņā lieli nopelni ir Vilnim Pelnēnam. Jāteic, ka drusku arī man un Normundam Šnē. Oboja ir pamanīts instruments. Tai nav nodarīts pāri. Ja Vasks tagad sācis sadarboties ar Maijeru, tā jau pavisam ir virsotne. Pusstundu garš koncerts vislabākajam obojistam, turklāt Rīgā pirmatskaņots.

Kā jums patika? Viedokļi ir pretrunīgi.

Man arī bija pretrunīgi. Bet Vasks ir Vasks, tas ir mūsu dižgars. To slikto varbūt nevajag rakstīt.

Tā jau ir. Latvija šausmīgi maza. Kāds kaut ko pasaka, un cits pēc tam apvainojas.

Latviešiem un mākslai ir pavisam sarežģīti, jo mākslā var piedot visu – liekulību, melus, nepatiesību. Vienīgais, ko nevar piedot, – lielu talantu. Komponisti var būt tik ļoti dažādi, nevajadzētu citam citu skaut. Grūtāk ir aizķerties laikmetīgajā mūzikā, kas balstās uz konceptu. Bet sirsnīgā mūzika!... Plakidim reiz jautāja, kā jūtas komponists 21. gadsimtā? – Slikti. Melodijas nedrīkst būt, harmonijas arī nē. Kas paliek? Mīļgais remdenums.

Bet cik tad spēlēsi to mīlīgo remdenumu! Neesam jau Ričardi Klaidermani! (*smejas*)

Vai, atskatoties uz radošo dzīvi, prātā stāv kāds notikums, kad liekas, ka kaut kas nesanāca, kā gribētos, un varēja tomēr citādi?

Tādu reizu ir šausmīgi daudz, un ir tik grūti to pārdzīvot, bet neko jau vairs nevar labot. Svjatoslavs Rihters reiz teica: "Mūzikim ir jāaizmirst divas lietas – totāla veiksmē un totāla neveiksmē." Tās vienkārši traucē dzīvot tālāk un attīstīties.

Jums ir augsts paškritikas līmenis.

Paškritikai jābūt, bet nedrīkst, piemēram, tā – lūk, šī poga man nav aizpogāta, kurpes nav notīrītas, neesmu sasukājies..., tad jau vispār nevarēsi pastaigāt. Nu un tad? Jāskatās pāri, jābūt tādām lielākām stratēģiskām virzienam. Ja cilvēks iet un skatās zem kājām, viņš paklūp. Jāskatās uz priekšu.

Cik jums svarīgs klausītāju vērtējums?

Klausītāju vērtējumam nevajadzētu būt galvenajam. Tad tiek pazaudēta brīvība. Visiem ir veiksmes un neveiksmes, un ne vienmēr klausītājus priecē tieši veiksmes.

Kā ar komponistu refleksijām opusu iestudēšanas laikā?

Man pārsvarā nācies iestudēt skaņdarbus tieši kopā ar komponistiem, piemēram, ar Pēteri Plakidi, Aivaru Kalēju, Imantu Zemzari. Tas vairāk bijis kā kopdarbs – nekad neesam saplēsušies.

Ko jūs darāt patlaban, vasarā?

Mokos ar karstumu. Nu, ko es varu darīt. Man ir elektriskais trenāžieris, ko katru dienu darbinu. Negribu nēsāt liekus kilogramus. Un taisu mēlītes.

Ir savs klientu loks?

Jā, ir draugi un paziņas. Kad kāds jāglābj, Kristīne Kupča atsūta savus skolniekus pie manis. Esmu kā ātrā palīdzība. Visi zina – ja kādam ļoti vajag, tad skrien pie Urbāna. Es tomēr esmu tik ilgi un daudz ar to darbojies. Ap piecdesmit gadu. Katru skrūvēti zinu. Ir labi meistari, kas var noplūēt un klapes apmainīt. Negribu lielīties, taču oboju noregulēt – to es māku.

Satiekos ar meitu (flautisti Ilzi Urbāni – *aut. piez.*), bet viņa ir šausmīgi aizņemta gan akadēmijā, gan meistarklasēs ārzemēs. Arī audzinot meitu. Nesen satikos ar mazmeitu. Viņa mācās ģimnāzijā

un mokās ar matemātiku. Paskatos, tiešām – ja man tāds uzdevums liktu atrisināt, tad labāk braucu uz Marsu!

Man arī liekas, ka agrāk padevās viss, bet ar katru gadu arvien vairāk saprotu, ka vairs neko nesaprotu.

Man visgrūtāk bija iemācīties, cik ir septiņi reiz astoņi.

Kādēļ?

Matemātika nekad nav bijusi mana stiprā puse. Vēl tagad sapņos redzu murgus, ka jākārto eksāmens trigonometrijā. Nekad neesmu sapratis, par ko tur runa. Septiņreiz astoņus tomēr gadu gaitā iemācījos.

Jums nav dārziņš vai lauki, kur rušināties?

Laikam nav gan. Toties ir skaistas bērniņas atmiņas. Mana tēva vecāku mājas bija Bauskas apriņķī pie Mēmeles. Milzīgs ābeļdārzs un draugi – razbainieku pulks, ar ko gājām zagāt ābolus. Mēs bijām trīs brāļi. Kā satumsa, tā mēs pa logu laukā un ar riteniem prom. Tur bija divas kapsētas. Un mamma naktskreklā staigāja un mūs sauca: "Aivar, Uldi, Indul!" Visi domāja, ka spoks piecēlies. Mūs bija ļoti grūti savākt. Kalpa zēna vasara. Arī pirmās jūtas.

Pēc tam vairs nebraucāt?

Braucu. Mana kaislība ir ūdens. Ar Aivaru Kalēju laivojām pa Saļacu. Esam izbraukājuši daudzas upes, bet tas tā, epizodiski. Laiks

te vienam ir, te otram nav, un tad to visu sabīdīt kopā ir ārkārtīgi grūti. Domāju, ir labi, ja cilvēkam patik trīs lietas: daba, mūzika un cilvēki. Ja kaut kas trūkst, esi vecs iņņa.

Vai jauns.

Ir cilvēki, kam nepatik daba un mūzika, vispār māksla. Cilvēki, kam nav izteles, kas redz tikai ciparus un kam ir tikai garša un tauste, nav interesanti.

Vai jums nav draugi nemūziķi?

Draugi nemūziķi bija galvenokārt bērnībā, kad gājām zagāt ābolus. Runā, ka vecākus neizvēlas, bet draugus gan. Nav svarīgi, vai draugi ir mūziķi, bet, lai saprot to, ko tu dari un neapsmej.

Vai sapņos, kur gatavojaties uzstāties, esat ticis arī līdz spēlēšanai? Esmu ticis. Un ne tikai spēlējis, bet arī dziedājis un dejojis. Kas nu manā gadījumā nepavisam nebūtu iespējams.

Vai atminaties, ko dziedājāt? Kādu āriju?

Nē, to pat īsti nevar saukt par dziedāšanu. Reiz bija kaut kāds ansamblis. Pēkšņi Pelnēns, Šnē un es – mēs nespēlējām vis Bēthovena trio, bet sākam dziedāt. Oboju gan katru otro nakti spēlēju sapņos. Bieži vien nesaprotu, kas ir sapnis un kas īstenība. Pamazām jau sapņi top spēcīgāki par īsto dzīvi. Kas atlicis dzīvē – karstums un visādas kaites.

Jūs kā tāds īstens romantisma laikmeta varonis ar savu ideālu.

Vispār jā. Plakidis arī bija īstens romantiķis. Atceros – kad braucām kopā pa Ameriku, katru reizi, kad viņš tika pie klavierēm, vienatnē spēlēja Šūbertu. Šķita, ka tādos brīžos no viņa spīd gaisma. Savā pasaulē iegājis. Viņš bieži vien arī pats ar sevi sarunājās.

Bet es esmu laimīgs. Cilvēka galvenā laime ir tad, ja maizīti var pelnīt ne tikai ar to, ko māc, bet ar to, ko grib. Tas man ir izdevies, tā ka par savu likteni nevaru žēloties. Obojistu tagad ir daudz, cits par citu labāki. Lai viņi mil savu profesiju tāpat kā es. Tad viss būs kārtībā. ☺